

«Παρουσίαση-κριτική θεατρικής παράστασης της “Αντιγόνης” του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki»

Πόλκας Λάμπρος

Καθηγητής Φιλολόγος, 1ο Πρότυπο Πειραματικό Γενικό Λύκειο Αθηνών «Γεννάδειο»
lambros2@otenet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο εφαρμοσμένο αυτό σενάριο οι μαθητές παρακολούθησαν πρώτα ολόκληρη τη βιντεογραφημένη θεατρική παράσταση της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή, με σκοπό, προτού διδαχθούν συστηματικά την ομώνυμη τραγωδία μέσα από το αρχαίο κείμενο, να γνωρίσουν εποπτικά και με παραστατικό τρόπο τη συνολική υπόθεση του έργου, καθώς επίσης βασικά στοιχεία του περιεχομένου και της μορφής του. Στη συνέχεια, παρακολουθώντας σε ομάδες τμήματα της βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της «Αντιγόνης», ασκήθηκαν στη συνεργατική παραγωγή λόγου σε περιβάλλον wiki, συντάσσοντας μια παρουσίαση-κριτική η οποία δημοσιεύτηκε στο ιστολόγιο της τάξης.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Αντιγόνη, βίντεο, wiki, συμπαραγωγή λόγου, παρουσίαση-κριτική

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σενάριο αυτό σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε από τον γράφοντα τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο του 2012 στο πλαίσιο υλοποίησης από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας πράξης υπό τον τίτλο «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α'/βάθμια και Β'/βάθμια εκπαίδευση»-Οριζόντια Πράξη στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και το Ελληνικό Δημόσιο».

Οι μαθητές παρακολούθησαν πρώτα ολόκληρη τη βιντεογραφημένη θεατρική παράσταση της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή, με σκοπό, προτού διδαχθούν συστηματικά την ομώνυμη τραγωδία μέσα από το αρχαίο κείμενο, να γνωρίσουν εποπτικά και με παραστατικό τρόπο τη συνολική υπόθεση του έργου, καθώς επίσης βασικά στοιχεία του περιεχομένου και της μορφής του. Παράλληλα, το σενάριο αποτέλεσε μια πρώτη δοκιμαστική εφαρμογή θεωρητικών γνώσεων που κατείχαν οι μαθητές από την Εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου (Δρακόπουλος κ.ά, 2007: 9-23) σχετικά με το αρχαίο θέατρο, το δράμα, καθώς επίσης με αντιπροσωπευτικά, κατά ποσόν και κυρίως κατά ποιόν, μέρη της αρχαίας τραγωδίας. Συγκεκριμένα, οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες και παρακολουθώντας τμήματα της βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της «Αντιγόνης», ασκήθηκαν στη συνεργατική παραγωγή λόγου σε περιβάλλον wiki ως προς τέσσερα μέρη της βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης: α) τον τρόπο δραματοποίησης του μύθου της «Αντιγόνης», β) το ήθος/χαρακτήρα των ηθοποιών, γ) τις ιδέες/διανοήματα του έργου, και δ) τις

εφαρμοσμένες στη βιντεογραφημένη παράσταση εκδοχές της όψεως (σκηνοθεσία, σκηνικά, κοστούμια, κτλ). Τελικό προϊόν των συνεργατικών δραστηριοτήτων των μαθητών στο περιβάλλον του wiki ήταν η δημιουργία μιας παρουσίασης-κριτικής της βιντεογραφημένης παράστασης της «Αντιγόνης» με έμφαση στα τέσσερα προηγούμενα μέρη της. Η παρουσίαση-κριτική των μαθητών δημοσιεύτηκε στο ιστολόγιο της τάξης.

ΑΞΟΝΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

1. **Τίτλος διδακτικού σεναρίου:** Παρουσίαση-κριτική βιντεογραφημένης παράστασης της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki.
2. **Εκτιμώμενη διάρκεια διδακτικού σεναρίου:** ± 9 διδακτικές ώρες.
3. **Ένταξη του διδακτικού σεναρίου στο πρόγραμμα σπουδών / προαπαιτούμενες γνώσεις**

Το σενάριο εντάχθηκε στη διδασκαλία της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή, στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας (Γενικής Παιδείας), που διδάσκεται δύο ώρες την εβδομάδα στη Β' τάξη λυκείου. Συνδύασε ωστόσο στοιχεία από την ενότητα «Παρουσίαση και κριτική μιας θεατρικής παράστασης» του σχολικού εγχειριδίου της Έκθεσης-Έκφρασης (Τσολάκης κ.ά., 2005: 191 κ.ε.), και κάλυψε, ως ανακεφαλαιωτικό μάθημα, διδακτική ενότητα με τίτλο «Εισαγωγή στο αρχαίο ελληνικό θέατρο, το δράμα και την αρχαία ελληνική τραγωδία».

Για την αποτελεσματική υλοποίηση του σεναρίου, οι απαιτήσεις από την πλευρά του εκπαιδευτικού ήταν:

- να έχει συστηματική γνώση του συνολικού έργου της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή και να μπορεί να εποπτεύει το περιεχόμενο και τη μορφή της επαρκώς
- να γνωρίζει ζητήματα που αναφέρονται στην πρόσληψη της «Αντιγόνης» στη νεότερη και σύγχρονη γραμματεία και ειδικότερα στο θέατρο
- να διαθέτει προηγούμενη εμπειρία στον συντονισμό και τη διαχείριση της συνεργατικής παραγωγής λόγου στο περιβάλλον wiki
- να μπορεί να επεξεργάζεται βίντεο και να το διαχειρίζεται στο διαδίκτυο και στα περιβάλλοντα web 2.0.

Από την πλευρά των μαθητών οι απαιτήσεις ήταν:

- να διαθέτουν γενικές, εισαγωγικές γνώσεις για το αρχαίο ελληνικό θέατρο, το δράμα και ειδικότερα την αρχαία ελληνική τραγωδία
- να έχουν αφομοιώσει τα περιεχόμενα της ενότητας «Παρουσίαση και κριτική μιας θεατρικής παράστασης» του σχολικού εγχειριδίου της Β' λυκείου «Έκθεση-Έκφραση»
- να μπορούν να συντάσσουν κείμενα σε δομημένες παραγράφους
- να έχουν προηγούμενη εμπειρία στη συνεργατική παραγωγή λόγου στο περιβάλλον wiki και να μπορούν να διαχειρίζονται ιστοσελίδες του διαδικτύου.

Σχεδιασμός και εφαρμογή του σεναρίου αφορμήθηκαν από το διαπιστωμένο γεγονός ότι η «Αντιγόνη» του Σοφοκλή προσεγγίζεται στη διδακτική πράξη κειμενοκεντρικά και λογοκεντρικά και πολύ λίγο ως δραματικό υλικό (Παπάζογλου 2001: 143). Οι ισχύουσες αυτές προσεγγίσεις, οι οποίες ενισχύονται από τις προτάσεις των συντακτών του σχολικού εγχειριδίου, παραγνώνουν καταστατικές αρχές του αρχαίου δράματος, όπως αυτή της

εκτέλεσης-παράστασής του μπροστά σε κοινό, στερώντας από τους μαθητές τη δυνατότητα να απολαύσουν το έργο και, παράλληλα, βλέποντάς το, να το κρίνουν παίρνοντας θέση για τις ιδέες, τις φόρμες και τις αξίες του. Με την εφαρμογή του σεναρίου επιχειρήθηκε η αντιμετώπιση του διδακτικού αυτού προβλήματος.

Εξάλλου, επειδή η διδασκαλία ολόκληρης της «Αντιγόνης» σπανίως ολοκληρώνεται, λόγω έλλειψης επαρκούς διδακτικού χρόνου (δύο ώρες την εβδομάδα), οι μαθητές αγνοούν την εξέλιξη του έργου και δεν το απολαμβάνουν στη συνολικότητα / καθολικότητά του, στον βαθμό που οι συντελεστές και τα θεατρικά σημεία της παράστασης με τους θεατές συγκροτούν ένα αδιάσπαστο όλον (Τσαρμποπούλου 2000: 302). Το προκείμενο σενάριο, τοποθετώντας την παρακολούθηση και την κρίση της θεατρικής παράστασης στην αρχή της διδασκαλίας, μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της Εισαγωγής του σχολικού εγχειριδίου, έφερε την παραστασιακή εκδοχή της τραγωδίας από το περιθώριο στο κέντρο. Υλοποιήθηκαν έτσι τόσο οι αδρανείς ως προς την εφαρμογή τους διατυπώσεις της σκοποθεσίας του μαθήματος, που αναφέρονται στη θεατρική της διάσταση, όσο και οι σχετικές υποδείξεις για σύνταξη από τους μαθητές της παρουσίασης θεατρικής παράστασης, οι οποίες υπάρχουν τόσο στο σχολικό εγχειρίδιο της Έκθεσης-Έκφρασης της Β' Λυκείου (Τσολάκης κ.ά., 2005: 196) όσο και στο εγχειρίδιο αξιολόγησης του ΚΕΕ (1999: 319) για το ίδιο μάθημα.

Τέλος, η πρόταξη της βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης στη διδασκαλία υποστήριξε επαγωγικά την ενίσχυση της κατανόησης του κειμένου. Δάσκαλος και μαθητές, στο πλαίσιο της ερμηνείας του, είχαν τη δυνατότητα να προβούν σε συγκρίσεις μεταξύ του γραπτού κειμένου και της θεατρικής του απόδοσης και να συζητήσουν ιστορικές, πολιτιστικές και καλλιτεχνικές παραμέτρους του έργου όσον αφορά την παραγωγή και την πρόσληψή του.

4. Στόχοι του διδακτικού σεναρίου

Ως προς το γνωστικό αντικείμενο και τη μαθησιακή διαδικασία, τέθηκαν οι επόμενοι στόχοι:

1. Να εξοικειωθούν οι μαθητές με το περιβάλλον παραγωγής και κυκλοφορίας μιας σύγχρονης θεατρικής παράστασης αρχαίου δράματος, τους συντελεστές και τους μηχανισμούς που καθορίζουν την επιτυχία ή και την αποτυχία της εκτέλεσής της.

2. Να συνειδητοποιήσουν ότι το νόημα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας δεν είναι ούτε σταθερό ούτε αυταπόδεικτο, αλλά ότι εξαρτάται από τις διαφορετικές χρονικές στιγμές πρόσληψής του από το κοινό, που το αναπαριστάνει, το διασκευάζει και το ερμηνεύει για να εκφράσει δικές του ανάγκες και αξίες.

3. Να εμβαθύνουν σε βασικές έννοιες και μέρη (κατά ποσόν και κατά ποιόν) της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας, παρακολουθώντας τον εφαρμοσμένο μετασχηματισμό τους σε μια βιντεογραφημένη θεατρική παράσταση της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή.

4. Να προβληματιστούν σε θεμελιώδεις, θεματικούς και ιδεολογικούς, άξονες της τραγωδίας της «Αντιγόνης», που αναφέρονται: στη διαμάχη ανάμεσα στο γραπτό δίκαιο των ανθρώπων και το άγραφο εθιμικό των θεών,

στις σύνθετες διαπλοκές ανάμεσα στην οικογένεια-οίκο και στη δημόσια-πολιτική ζωή, στον συγκρουσιακό ρόλο των φύλων και των ηλικιών, στις αντίπαλες σχέσεις, με τα συνεπακόλουθά τους, ανάμεσα στους φορείς της αδυναμίας και της δύναμης.

5. Να συγκρίνουν τους προηγούμενους άξονες με τη σημερινή πραγματικότητα, αναστοχαζόμενοι για τη διαχρονική τους παρουσία, την εξαφάνιση ή και τη μετάλλαξή τους.

6. Να εφαρμόζουν σχετικές με την αρχαία ελληνική τραγωδία έννοιες και ορολογία, με βάση προϋπάρχουσες θεωρητικές τους γνώσεις.

7. Να ασκηθούν στην ακρόαση και τη θέαση του μεταφρασμένου παραστασιακού λόγου της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας.

8. Να προσλάβουν τον σύγχρονο μεταφρασμένο παραστασιακό λόγο του έργου ως δημιουργική διαδικασία εμπλουτισμού του αρχαιοελληνικού πρωτότυπου λόγου με νέα στοιχεία, που το ενισχύουν και το αναδεικνύουν εξασφαλίζοντας έτσι την επιβίωσή του.

9. Να ενισχύσουν τις δεξιότητές τους στην, προφορική ή και γραπτή, έκφραση των προσωπικών τους απόψεων, δουλεύοντας ατομικά ή σε ομάδες, με αφορμή ιστορικά, πολιτιστικά, ιδεολογικά και θεατρικά, ζητήματα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας.

10. Να καλλιεργήσουν το αίσθημα της αυτοεκτίμησης για την αξία των κειμένων που παράγουν, μέσω της παρατήρησης, της επεξεργασίας, του αναστοχασμού και της ανταλλαγής με τους συμμαθητές τους της αναγνωστικής τους κρίσης και ευαισθησίας.

Ως προς τις ΤΠΕ, τέθηκαν οι επόμενοι στόχοι:

11. Να καλλιεργήσουν οι μαθητές δεξιότητες κριτικής ανάγνωσης των οπτικών ισοδυνάμων των γραπτών κειμένων, αξιοποιώντας πόρους της κινούμενης εικόνας.

12. Να επιλέγουν, να συνδυάζουν και να αξιολογούν στοιχεία από εικονιστικές και κειμενικές πηγές πληροφόρησης.

13. Να ασκηθούν στη συνεργατική παραγωγή λόγου, δουλεύοντας σε ομάδες και αξιοποιώντας εργαλεία και υπηρεσίες του διαδικτύου και του Web 2.0.

14. Να επεξεργάζονται και να συνθέτουν πληροφορίες τις οποίες να μπορούν να εμπλουτίζουν, να βελτιώνουν και να αναθεωρούν μέσω του διαλόγου, της ασύγχρονης ή και σύγχρονης επικοινωνίας, και της αλληλοδιόρθωσης.

15. Να αντιληφθούν ότι τα λάθη που κάνουν στα ψηφιακά τους κείμενα δεν είναι αρνητικό αλλά αναμενόμενο στοιχείο που, μέσω της διορθωτικής ανατροφοδότησης, οδηγεί στη βελτίωση της γραπτής τους έκφρασης.

16. Να συνειδητοποιήσουν ότι τα ψηφιακά περιβάλλοντα γραφής ενισχύουν τις δυνατότητες επεξεργασίας των κειμένων τους και ότι, γενικότερα, το γράψιμο δεν είναι μία και μοναδική, στατική και τελεσίδικη, απόπειρα αλλά επίμονη και δυναμική διαδικασία.

17. Να αναστοχαστούν όσον αφορά την επικοινωνιακή ποιότητα και αποτελεσματικότητα των ψηφιακών τους εργασιών, παράγοντας κείμενα ως ερευνητές-συγγραφείς, για το ευρύτερο κοινό.

18. Να προβληματιστούν για τον τεχνητό, ιστορικά και κοινωνικοπολιτισμικά προσδιορισμένο, χαρακτήρα των ψηφιακών μέσων.

5. Οργάνωση της τάξης – Χρήση Η.Υ.

Στο σενάριο χρησιμοποιήθηκε βίντεο, το οποίο λειτούργησε ως «προκαταβολικός οργανωτής» / advance organizer: ως κατάλληλα, δηλαδή, σχετικό και προσαρμοσμένο εποπτικό μέσο, που εισάγεται ενόψει της διδασκαλίας νέου κειμενικού υλικού, με σκοπό να διευκολύνει την πληρέστερη κατανόησή του (Ausubel, et al. 1978: 170-171). Δεν αγνοήθηκε, βέβαια, ότι το βίντεο έχει τον δικό του κώδικα και ότι η «γλώσσα» που χρησιμοποιείται στη βιντεογραφημένη «Αντιγόνη» δεν μπορεί να ενταχθεί στη γραμματική της θεατρικής παράστασης. Γι' αυτό υπενθυμίστηκε από τον εκπαιδευτικό στους μαθητές, όπου και όταν χρειάστηκε, ότι χρησιμοποιούσαν έναν υβριδικό πόρο που δεν μπορεί να υπολογιστεί ο ίδιος ως μέσο (με την κυριολεκτική σημασία του όρου) αλλά λειτουργεί ως όχημα άλλων μέσων (Willems 2007: 36), όπως είναι στην προκειμένη περίπτωση η θεατρική παράσταση της «Αντιγόνης».

Η λειτουργία, εξάλλου, της βιντεογραφημένης παράστασης στη διδασκαλία αποδείχθηκε εξαιρετικά ευλύγιστη έναντι της μονιμότητας της θεατρικής της εκδοχής, ενθαρρύνοντας τους μαθητές να προσθέσουν τη δική τους ερμηνεία στο ούτως ή άλλως ρευστό νοημά της. Ο συνδυασμός ολόκληρης, πρώτα, της βιντεογραφημένης παράστασης με την αποσπασματική, στη συνέχεια, παρακολούθησή της στο εσωτερικό των ομάδων των μαθητών σκοπό είχε την υπέρβαση των σχετικών ερευνητικών διλημμάτων όσον αφορά την αξιοποίηση του βίντεο γενικότερα στη διδασκαλία (King 2002: 513-514; Seferoğlu 2008: 2).

Ως εικονικός χώρος γραπτής έκφρασης των μαθητών χρησιμοποιήθηκε το wiki ([vitaena](#)). Είναι γνωστό, εξάλλου, ότι τα wikis προσφέρονται τόσο για την εφαρμογή σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων της παραγωγής του γραπτού λόγου όσο και, ειδικότερα, για το συνεργατικό γράψιμο, εξαιτίας δύο εγγενών χαρακτηριστικών τους: την απλότητα και την ευλυγισία (Meishar-Tal, & Gorsky 2010; Kessler 2009; Lundin 2008: 435). Με βάση την απλότητα δόθηκε η δυνατότητα στους μαθητές να δομήσουν οι ίδιοι τόσο τον τρόπο της κειμενικής τους εργασίας όσο και το πώς θα λειτουργήσει το ίδιο το wiki, προσαρμόζοντας έτσι τους δύο αυτούς τρόπους στις δικές τους καταστασιακές ανάγκες, τα στίλ μάθησης και γραψίματος. Όσο για την ευλυγισία, το wiki συνέβαλε στη δημιουργία ομαδο-συνεργατικών καταστάσεων στο γράψιμο, επιτρέποντας στους μαθητές να διαπραγματευτούν τους διαμοιρασμένους χώρους με βάση τις απαιτήσεις του σεναρίου. Εφαρμόστηκε, ειδικότερα, το ομαδοσυνεργατικό σχήμα της «συναρμολόγησης» / jigsaw method (Aronson & Patnoe 1997). Ωστόσο, για λόγους οικονομίας χρόνου, οι ομάδες των «ειδικών» μαθητών δεν σχηματίστηκαν καθ' οδόν, όπως ισχύει στην κανονική τροπή jigsaw, αλλά ανατέθηκαν εξ αρχής ρόλοι στα μέλη των ομάδων (παραλλαγμένη εκδοχή).

Οι μαθητές, καθώς είχαν τη δυνατότητα στο σενάριο να προσθέτουν, να τροποποιούν ή να διαγράφουν περιεχόμενα των κειμένων τους στο wiki, μπορούσαν να διαμοιραστούν με πιο ισότιμο τρόπο τα κείμενα από ό,τι συμβαίνει στην παραδοσιακή διδασκαλία, όπου, κατά κανόνα, ο δάσκαλος παρέχει τα υπό εξέταση κείμενα και οι μαθητές, προφορικά ή γραπτά,

απαντούν. Αυτή η «ανοιχτή» δομή του wiki έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές, υπερβαίνοντας τους παραδοσιακούς τύπους γραψίματος, να διεπιδράσουν με κριτικό τρόπο στην εκπόνηση των συνεργατικών τους δραστηριοτήτων και να αναστοχαστούν τα κείμενα που δημιουργούσαν (Lundin 2008: 437-438, 440). Στο πλαίσιο αυτό ο εκπαιδευτικός λειτουργούσε ως υποστηρικτής-εμπυχωτής της μάθησης, που, βοηθώντας την ταχύτερη πνευματική ωρίμανση των μαθητών («ζώνη της εγγύτερης ανάπτυξης»), δημιουργεί κίνητρα, ως μέλος των ομάδων, ενθαρρύνει και διατυπώνει ισότιμα την άποψή του, και ως σύμβουλος και «τρίτος» αναγνώστης, είναι διαρκώς διαθέσιμος για υποστήριξη και συμβουλές.

Οι δραστηριότητες του σεναρίου αυτού διεκπεραιώθηκαν από τους μαθητές διά ζώσης, εντός του σχολείου (σχολική τάξη και εργαστήριο πληροφορικής) και, για λόγους οικονομίας χρόνου, εξ αποστάσεως, στο σπίτι, με βάση προηγούμενες οδηγίες του εκπαιδευτικού. Ως εικονικοί χώροι χρησιμοποιήθηκαν το διαδίκτυο, το wiki μαθήματος και το ιστολόγιο της τάξης. Για τις δραστηριότητες που εκτελέστηκαν στην τάξη χρησιμοποιήθηκε ένας φορητός υπολογιστής με βιντεοπροβολέα και σύνδεση στο διαδίκτυο. Για τις δραστηριότητες που εκτελέστηκαν στο εργαστήριο πληροφορικής χρειάστηκαν ένας κεντρικός εξυπηρετητής του εκπαιδευτικού, με τον οποίο συνδέονταν, μέσω τοπικού δικτύου, έξι υπολογιστικοί σταθμοί εργασίας των μαθητών. Όλοι οι υπολογιστές (με Windows xp) είχαν, μέσω του διαδικτύου, πρόσβαση στο wiki μαθήματος, με το οποίο οι εγγεγραμμένοι μαθητές ήταν ήδη εξοικειωμένοι από προηγούμενες εργασίες. Τέλος, για τις δραστηριότητες που εκτελέστηκαν εξ αποστάσεως, στο σπίτι, οι μαθητές δούλεψαν με προσωπικούς υπολογιστές που είχαν πρόσβαση στο διαδίκτυο.

6. Περιγραφή και αιτιολόγηση του διδακτικού σεναρίου

A. Αιτιολόγηση του θεωρητικού πλαισίου

Ως προς το γνωστικό αντικείμενο, δόθηκε έμφαση στην επιτελεστική διάσταση / performance της «Αντιγόνης», στο βαθμό που το συνταγμένο κείμενό της προοριζόταν τόσο για ακρόαση όσο και κυρίως για παράσταση (Halleran 2005; Wiles 2009: 15-18). Εξάλλου, ο παραστασιακός λόγος της αρχαίας τραγωδίας συναρτήθηκε στο σενάριο με τη διαφορετική, ανάλογα με τον χρόνο και τον χώρο, πρόσληψή της από το κοινό. Η θεατρική πρόσληψη της «Αντιγόνης» ήταν, κατ' επέκταση, μία από τις επιτελεστικές της εκδοχές με την οποία ήρθαν σε επαφή οι μαθητές, υποκινώντας διαφορετικές και συνάμα υπεύθυνες ανταποκρίσεις (Rosenblatt 1978: ix). Στην προοπτική της βιωματικής πρόσληψης το κέντρο βάρους μεταφέρθηκε από τη μία και κυρίαρχη ερμηνεία στις πολλαπλές αναγνωστικές εκδοχές που απορρέουν από τον ορίζοντα πρόσληψης των μαθητών-αναγνωστών (Γιάννου 2003: 103-104). Η συνεργασία τους στην παραγωγή λόγου, όσον αφορά αντιπροσωπευτικά μέρη της παραστασιακής εκδοχής της τραγωδίας, ήταν μια εισαγωγική πρόσκληση ενίσχυσης της επικείμενης ανάγνωσης του κειμένου μέσω της θέασης της βιντεογραφημένης παράστασης.

Ως προς τις στρατηγικές μάθησης, η υιοθέτηση της παραλλαγμένης μαθησιακής στρατηγικής της «συναρμολόγησης» / jigsaw method, για την οποία έγινε λόγος προηγουμένως, αναφέρεται στο σχήμα της «συνεργατικής

μάθησης με την υποστήριξη του υπολογιστή» / Computer Supported Collaborative Learning, το οποίο υποστηρίζει την προαγωγή της συνεργατικής γνώσης, την ανάπτυξη μεταγνώστικων δεξιοτήτων και διερεύνησης και την καλλιέργεια σύνθετης σκέψης των μαθητών με τη βοήθεια των ΤΠΕ (Dillenbourg 1999; Stahl, et al. 2006). Θεωρητικό σχήμα και συγκεκριμένη μαθησιακή στρατηγική αντιστοιχήθηκαν με το ευλύγιστο και συνεργατικό περιβάλλον του wiki.

Ελήφθησαν, τέλος, υπόψη οι σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις της παραγωγής του γραπτού λόγου, σύμφωνα με τις οποίες το γράψιμο θεωρείται δυναμική διαδικασία (Κουτσογιάννης 1998: 19-20, 68). Αυτό σημαίνει ότι τα κείμενα που συντάσσονταν στο wiki οι μαθητές δεν θεωρούνταν οριστικά, τελειωμένα προϊόντα που γράφονταν άπαξ, αλλά μπορούσαν να επανελέγχονται και να βελτιώνονται μέσα από τις διαδικασίες της επαναγραφής και αναθεώρησης με βάση τις διορθώσεις/υποδείξεις όχι μόνο του εκπαιδευτικού αλλά και των ίδιων των μαθητών.

B. Περιγραφή ροής δραστηριοτήτων

Φάση 1η: Προβολή της βιντεογραφημένης «Αντιγόνης» σε ολομέλεια

Δραστηριότητα 1η: Σύσταση της θεατρικής παράστασης. Ρόλοι: εκπαιδευτικός. Πόροι: υπολογιστής, βιντεοπροβολέας, διαδίκτυο. Χώρος: σχολική αίθουσα. Διάρκεια: μία διδακτική ώρα.

Περιγραφή: ο εκπαιδευτικός, διαχειριζόμενος [σχετική ιστοσελίδα](#), εισήγαγε τους μαθητές σε βασικά χαρακτηριστικά της θεατρικής παράστασης της «Αντιγόνης», παραγωγής 1995 του Εθνικού Θεάτρου σε σκηνοθεσία του Μ. Βολανάκη (στόχοι: 1, 2). Η παρουσίαση μοιράστηκε: α) στα προ της παράστασης – αντιπροσωπεύεται στη σχετική ιστοσελίδα με τους τίτλους «Πρόγραμμα» και μέρος των «Δημοσιευμάτων»– β) στην ίδια την παράσταση – δηλώνεται με τα στοιχεία «Θεατρικό έργο», «Συντελεστές», «Διανομή», «Τόπος και τον Χρόνος», και γ) στα μετά της παράστασης, όπου και οι δημοσιευμένες στον Τύπο κριτικές στα «Δημοσιεύματα». Ο εκπαιδευτικός έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στα στοιχεία «Συντελεστές», «Διανομή», «Τόπος και Χρόνος» και «Δημοσιεύματα», τα οποία θα μπορούσαν να λάβουν υπόψη τους οι μαθητές στις επόμενες δραστηριότητές τους. Στο πλαίσιο της δραστηριότητας αυτής αντιμετώπιστηκαν τυχόν απορίες των μαθητών που κρατούσαν σημειώσεις.

Δραστηριότητα 2η: Παρακολούθηση της θεατρικής παράστασης. Ρόλοι: μαθητές ως σύνολο. Πόροι: βίντεο, σελίδα wiki. Χώρος: σχολική αίθουσα. Διάρκεια: δύο διδακτικές ώρες.

Περιγραφή: οι μαθητές παρακολούθησαν ολόκληρη τη βιντεογραφημένη παράσταση της «Αντιγόνης» (στόχοι: 3, 4, 5, 7). Ο εκπαιδευτικός είχε φροντίσει να συνδέσει τα [επιτά clips](#) της παράστασης του Εθνικού σε ένα βίντεο, ώστε να μη διασπάται η παρακολούθησή της από τους μαθητές.

Δραστηριότητα 3η: Συζήτηση. Ρόλοι: εκπαιδευτικός, μαθητές ως σύνολο. Πόροι: σχολικό εγχειρίδιο, έντυπες σημειώσεις. Χώρος: σχολική αίθουσα. Διάρκεια: μία διδακτική ώρα.

Περιγραφή: με κατευθυντήριες προφορικές ερωτήσεις του εκπαιδευτικού, οι μαθητές εκφράστηκαν ελεύθερα και προφορικά, διατυπώνοντας τις εντυπώσεις και τις πρώτες εκτιμήσεις τους από την παρακολούθηση της βιντεογραφημένης

θεατρικής παράστασης. Παράλληλα, οι μαθητές ανακάλεσαν και εφάρμοσαν, μέσω προφορικών ερωτήσεων του εκπαιδευτικού, τις θεωρητικές γνώσεις που είχαν από τη διδασκαλία της Εισαγωγής του σχολικού εγχειριδίου για το αρχαίο θέατρο, το δράμα και την τραγωδία (στόχοι: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 18).

Φάση 2η: Συνεργατική παραγωγή λόγου στο wiki

Δραστηριότητα 4η: Συγκρότηση ομάδων εργασίας. Ρόλοι: εκπαιδευτικός, μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες wiki. Χώρος: εργαστήριο πληροφορικής. Διάρκεια: μία διδακτική ώρα.

Περιγραφή: ο εκπαιδευτικός, διαχειριζόμενος τις σελίδες του wiki του μαθήματος, εξήγησε στους μαθητές πώς θα εκτελέσουν τις δραστηριότητες (στόχος: 13). Οι 24 μαθητές του τμήματος Β 1 χωρίστηκαν σε έξι ομάδες των τεσσάρων. Οι ομάδες αυτές επρόκειτο να παρακολουθήσουν πρώτα και να διατυπώσουν ύστερα συνεργατικά, στο wiki του μαθήματος, σχόλια-κρίσεις για τα επόμενα μέρη της θεατρικής παράστασης της «Αντιγόνης» του Εθνικού, την οποία είχαν ήδη παρακολουθήσει ολόκληρη στην ολομέλεια:

Ομάδα 1η: Θα παρακολουθούσε και θα διατύπωνε σχόλια-κρίσεις για τον Πρόλογο, την Πάροδο και το Α' Επεισόδιο.

Ομάδα 2η: Θα παρακολουθούσε και θα διατύπωνε σχόλια-κρίσεις σχόλια-κρίσεις για το Α' Στάσιμο και το Β' Επεισόδιο.

Ομάδα 3η: Θα παρακολουθούσε και θα διατύπωνε σχόλια-κρίσεις για το Β' Στάσιμο και το Γ' Επεισόδιο.

Ομάδα 4η: Θα παρακολουθούσε και θα διατύπωνε σχόλια-κρίσεις για το Γ' Στάσιμο και τον Κομμό (Δ' Επεισόδιο).

Ομάδα 5η: Θα παρακολουθούσε και θα διατύπωνε σχόλια-κρίσεις για το Δ' Στάσιμο και το Ε' Επεισόδιο.

Ομάδα 6η: Θα παρακολουθούσε και θα διατύπωνε σχόλια-κρίσεις για το Ε' Στάσιμο και την Έξοδο.

Στο εσωτερικό κάθε τετραμελούς ομάδας καθορίστηκαν οι εξής ρόλοι (Σχήμα 1):

Οι σεναριογράφοι: θα σχολίαζαν και θα έκριναν τον τρόπο με τον οποίο δραματοποιείται στη βιντεογραφημένη θεατρική παράσταση ο μύθος/υπόθεση του έργου.

Οι ψυχολόγοι: θα σχολίαζαν και θα έκριναν το ήθος/χαρακτήρα των προσώπων που αναδεικνύουν οι ηθοποιοί με τη θεατρική τους υπόκριση.

Οι φιλόσοφοι: θα σχολίαζαν και θα έκριναν τα διανοήματα/ιδέες που αναδύονται μέσα από την υπόκριση των ηθοποιών.

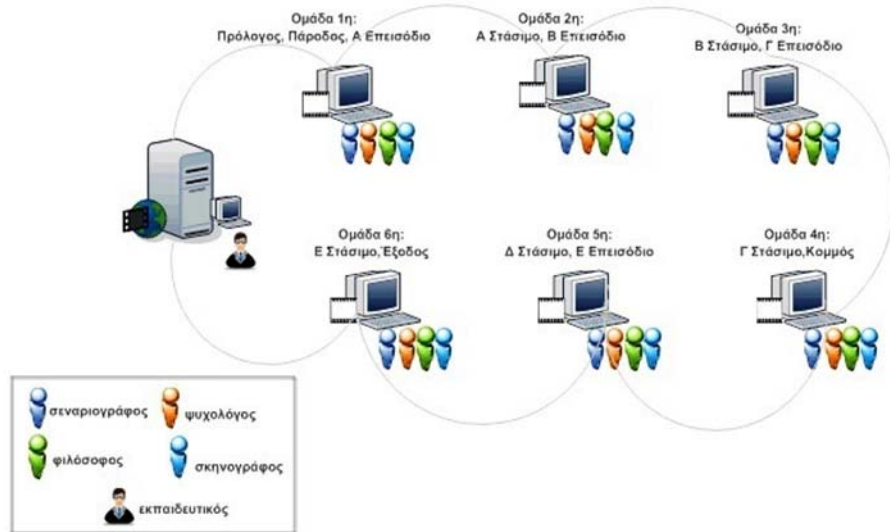
Οι σκηνογράφοι: θα σχολίαζαν και θα έκριναν το σύνολο των στοιχείων με τα οποία θεατρικοποιείται η τραγωδία (σκηνοθεσία, υπόκριση, σκηνογραφία, αντικείμενα και ενδυμασία των ηθοποιών).

Οι μαθητές εντάχθηκαν στις ομάδες τους, αναλαμβάνοντας παράλληλα τους ρόλους τους. Σε κάθε ομάδα ορίστηκε ένας συντονιστής, που είχε τον έλεγχο των εργασιών στο εσωτερικό των ομάδων.

Δραστηριότητα 5η: Παρακολούθηση βίντεο με γράψιμο. Ρόλοι: μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες wiki, βίντεο. Χώρος: κατ' οίκον. Διάρκεια: 2 ημέρες (Τετάρτη-Παρασκευή).

Περιγραφή: τα τέσσερα μέλη των έξι ομάδων, ακολουθώντας οδηγία του εκπαιδευτικού, παρακολούθησαν πρώτα και διατύπωσαν ύστερα τα σχόλια-

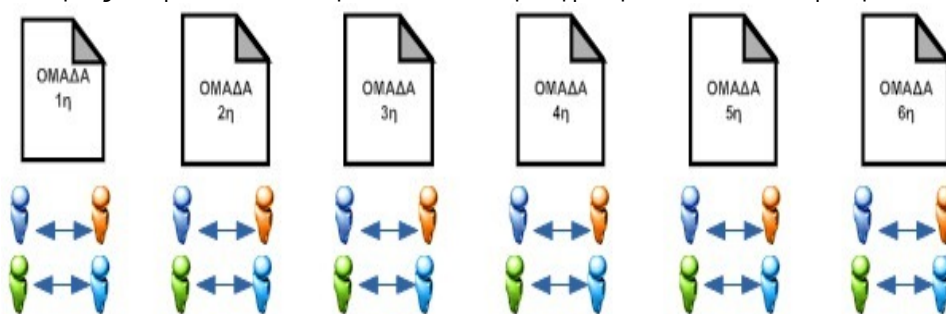
κρίσεις τους στις σελίδες του wiki για τα μέρη της θεατρικής παράστασης που τους αναλογούσαν, όπως είχε καθοριστεί στην αμέσως προηγούμενη δραστηριότητα. Τα κείμενα που παρήγαγαν στο συγγραφικό αυτό στάδιο οι μαθητές αποτελούσαν ένα είδος «πρόβας», τα οποία επιδέχονταν διορθώσεις και βελτιώσεις (στόχοι: 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13).

Σχήμα 1: ρόλοι μαθητών στο εσωτερικό των έξι ομάδων

Δραστηριότητα 6η: Αλληλοδιόρθωση. Ρόλοι: εκπαιδευτικός, μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες του wiki. Χώρος: κατ' οίκον. Διάρκεια: 2 ημέρες (Τετάρτη-Παρασκευή). Υπηρεσίες: εργαλεία του wiki, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Περιγραφή: οι μαθητές, ακολουθώντας υποδείξεις του εκπαιδευτικού, διόρθωσαν τα σχόλια - κρίσεις τους για τα μέρη της βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης (στόχοι: 9, 10, 13, 14, 15, 16). Η διόρθωση εξελίχθηκε στο εσωτερικό των ομάδων ανά ζεύγη, με βάση το επόμενο σχήμα (Σχήμα 2): ο σεναριογράφος διόρθωνε το κείμενο του ψυχολόγου και αντίστροφα, ο φιλόσοφος διόρθωνε το κείμενο του σκηνογράφου και αντίστροφα.

Σχήμα 2: ομάδες αλληλοδιόρθωσης

Κατά την αλληλοδιόρθωση των κειμένων συμπληρωνόταν από τους διορθωτές- μαθητές το πλαίσιο «describe your changes», που βρίσκεται στο κάτω μέρος της σχετικής σελίδας του wiki, ώστε τα μέλη της ομάδας που δεχόντουσαν τις αλλαγές να έχουν τη δυνατότητα από το «page history» όχι μόνο να τις βλέπουν αλλά και να τις κατανοούν. Ο εκπαιδευτικός παρακολουθούσε, μέσω της λειτουργίας του wiki «page history», τις διορθώσεις στις οποίες προέβαιναν οι μαθητές και τις σημείωνε. Εξάλλου, ο

εκπαιδευτικός ειδοποιούνταν αυτόματα στο ηλεκτρονικό του ταχυδρομείο για τις εκάστοτε αλλαγές που συνέβαιναν στο wiki από τους μαθητές.

Δραστηριότητα 7η: Βελτίωση των κειμένων. Ρόλοι: εκπαιδευτικός, μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες του wiki. Χώρος: κατ' οίκον. Διάρκεια: 2 ημέρες (Τετάρτη-Παρασκευή). Υπηρεσίες: εργαλεία του wiki.

Περιγραφή: τα μέλη των ομάδων που είχαν δεχτεί διορθώσεις έβλεπαν από το page history το διορθωτικό σχόλιο που τους είχε γίνει. Στη συνέχεια, ενεργοποιώντας το κουμπί Compare μπορούσαν να συγκρίνουν το δικό τους κείμενο με το κείμενο της προτεινόμενης διόρθωσης. Έτσι, επανεξέταζαν το κείμενό τους, αποδεχόμενοι ή και απορρίπτοντας, ενμέρει ή ενόλω, τις διορθωτικές προτάσεις. Βελτίωναν, επομένως, ανάλογα με τις προτεινόμενες διορθώσεις το κείμενό τους (στόχοι: 10, 13, 14, 15, 16).

Οι προηγούμενες δραστηριότητες 5 έως και 7 εκτελέστηκαν από τα μέλη των ομάδων, για λόγους οικονομίας χρόνου, εξ αποστάσεως, στο σπίτι. Είχε καθοριστεί οι μαθητές να έχουν ολοκληρώσει όλες τις δραστηριότητες μέχρι την επόμενη συνάντησή τους στην τάξη.

Φάση 3η: Ανατροφοδότηση

Δραστηριότητα 8η: Κρίσεις-σχόλια του εκπαιδευτικού. Ρόλοι: εκπαιδευτικός. Πόροι: σελίδες wiki. Χώρος: εργαστήριο πληροφορικής. Διάρκεια: μία διδακτική ώρα.

Περιγραφή: ο εκπαιδευτικός προέβη στις πρώτες προφορικές εκτιμήσεις για το περιεχόμενο και τη μορφή των κειμένων τα οποία είχαν συντάξει τα μέλη των ομάδων στο wiki (στόχοι: 15, 16). Συνοπτικά διατυπωμένες οι κρίσεις αυτές είχαν ενταχθεί ήδη ως σχόλια από τον εκπαιδευτικό στο κάτω μέρος των σελίδων του wiki, όπου οι μαθητές είχαν συντάξει τα κείμενά τους, στο πλαίσιο «Add a comment».

Ο εκπαιδευτικός δεν παρενέβαινε ως αξιολογητής αλλά ως ένας «τρίτος» αναγνώστης που εξέφραζε τη γνώμη του στα κείμενα των μαθητών. Επίσης, με τη «σχολιαστική» παρέμβασή του ο εκπαιδευτικός απέφευγε να προτείνει πολλές και ετερόκλητες βελτιωτικές προτάσεις που θα δημιουργούσαν σύγχυση στους μαθητές. Οι διατυπώσεις των αξιολογικών κρίσεων-σχολίων, επειδή απέβλεπαν στον επανέλεγχο των κειμένων, εκφράζονταν με διακριτικό τρόπο, ώστε να υποκινούν τον αναστοχασμό και να ενθαρρύνουν τους μαθητές στη συνέχεια των εργασιών τους.

Δραστηριότητα 9η: Επανέλεγχος των κειμένων από τους μαθητές. Ρόλοι: εκπαιδευτικός, μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες wiki. Χώρος: εργαστήριο πληροφορικής. Διάρκεια: μία διδακτική ώρα.

Περιγραφή: τα μέλη των ομάδων αντέδρασαν στις κρίσεις-σχόλια του εκπαιδευτικού (στόχοι: 10, 13, 14, 16). Στο πλαίσιο αυτό εξέφραζαν ελεύθερα τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με τη γνώμη του «τρίτου» αναγνώστη-κριτή και διατύπωναν απορίες στις οποίες απαντούσε ο εκπαιδευτικός. Προέβαιναν στον τελικό επανέλεγχο των κειμένων τους έχοντας λάβει σαφείς διορθωτικές υποδείξεις.

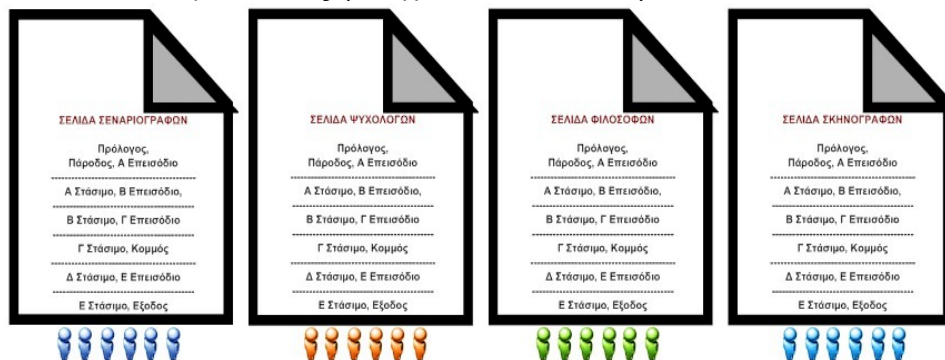
Φάση 4η: Σύνδεση κειμένων στις ομάδες «ειδικών»

Δραστηριότητα 10η: Διαμόρφωση κειμένων. Ρόλοι: μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες wiki. Χώρος: εργαστήριο πληροφορικής. Διάρκεια: μία διδακτική ώρα.

Περιγραφή: τα μέλη των έξι αρχικών ομάδων ανασυντέθηκαν συγκροτώντας τέσσερις ομάδες «ειδικών»: α) σεναριογράφων, β) ψυχολόγων, γ) φιλοσόφων, δ) σκηνογράφων. Κάθε ομάδα «ειδικών» τοποθέτησε σχόλια-κρίσεις που ήδη είχε συντάξει σε μία νέα ξεχωριστή σελίδα του wiki (στόχοι: 9, 10, 13, 14). Οι σελίδες αυτές περιείχονταν σε προδιαμορφωμένο στο wiki φάκελο από τον εκπαιδευτικό. Επομένως, σε τέσσερις ξεχωριστές σελίδες του wiki φιλοξενήθηκαν τα έξι κείμενα των σεναριογράφων, των ψυχολόγων, των φιλοσόφων, και των σκηνογράφων. Οι ομάδες «ειδικών» μετέφεραν τα κείμενά τους στις νέες σελίδες του wiki, τοποθετώντας τα με τη σειρά που αντιστοιχούσαν στα έξι μέρη της θεατρικής παράστασης (Σχήμα 3).

Δραστηριότητα 11η: Βελτίωση των συνταγμένων κειμένων. Ρόλοι: μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες wiki. Χώρος: κατ' οίκον. Διάρκεια: 2 ημέρες (Παρασκευή - Τετάρτη).

Περιγραφή: στη δραστηριότητα αυτή οι ομάδες «ειδικών» επεξεργάστηκαν τα περιεχόμενα των τεσσάρων σελίδων τους, ώστε αυτά να αποκτήσουν συνοχή και συνεκτικότητα. Οι σεναριογράφοι επεξεργάστηκαν τη σελίδα για τη δραματοποίηση του μύθου, οι ψυχολόγοι τη σελίδα για το ήθος των ηθοποιών, οι φιλόσοφοι τη σελίδα για τις ιδέες του έργου και οι σκηνογράφοι τη σελίδα για τη σκηνική παράστασή του. Επίσης, καθώς τώρα οι «ειδικοί» είχαν μπροστά τους τις κρίσεις των συμμαθητών τους, μπορούσαν να αναθεωρήσουν ή να βελτιώσουν τα κείμενά τους (στόχοι: 13, 14, 15, 16).

Σχήμα 3: τέσσερις σελίδες του wiki με έξι κείμενα των «ειδικών»

Δραστηριότητα 12η: Ένωση κειμένων. Ρόλοι: μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες wiki. Χώρος: κατ' οίκον. Διάρκεια: 2 ημέρες (Παρασκευή-Τετάρτη).

Περιγραφή: οι ομάδες «ειδικών» συγκρότησαν τις τέσσερις διαφορετικές σελίδες τους σε μία. Προέκυψε έτσι ένα κείμενο με τέσσερις κατά σειρά ενότητες, τον μύθο, το ήθος, τη διάνοια, την όψη (Σχήμα 4), το οποίο απετέλεσε το κύριο μέρος της παρουσίασης της θεατρικής παράστασης (στόχοι: 3, 4, 10, 12, 13, 14, 16).

Οι δραστηριότητες 11 & 12 της φάσης αυτής εκτελέστηκαν από τους μαθητές εξ αποστάσεως, στο σπίτι. Τις ολοκλήρωσαν μέχρι τη νέα συνάντησή τους στην τάξη.

Φάση 5η: Έκδοση της παρουσίασης

Δραστηριότητα 13η: Τελική επιμέλεια της παρουσίασης. Ρόλοι: μαθητές σε ομάδες. Πόροι: σελίδες wiki. Χώρος: εργαστήριο πληροφορικής. Διάρκεια: δύο διδακτικές ώρες.

Περιγραφή: οι μαθητές εργάστηκαν στο πλαίσιο των αρχικών τους έξι ομάδων. Σε προδιαμορφωμένο από τον εκπαιδευτικό ψηφιακό έγγραφο οι ομάδες ανέλαβαν την τελική επιμέλεια των επόμενων μερών της θεατρικής παρουσίασης (στόχοι: 9, 12, 13, 17):

Η 1η ομάδα συμπλήρωσε τα προκαταρκτικά στοιχεία της παρουσίασης-κριτικής (τίτλος θεατρικού έργου, συγγραφέας, παραγωγή, σκηνοθέτης, τόπος και χρόνος παράστασης, όνομα κριτικού).

Η 2η ομάδα συνέταξε την εισαγωγική και επιλογική παράγραφο της παρουσίασης-κριτικής.

Η 3η ομάδα προέβη στην τελική επεξεργασία της παρουσίασης-κριτικής, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τις ομάδες «ειδικών».

Η 4η ομάδα τοποθέτησε ένα γενικό τίτλο και υπότιτλους στις τέσσερις ενότητες της παρουσίασης-κριτικής (τον μύθο, το ήθος, τη διάνοια και την όψη).

Η 5η ομάδα τοποθέτησε στην παρουσίαση-κριτική δύο φωτογραφίες από την θεατρική παράσταση με δύο λεζάντες.

Η 6η ομάδα τοποθέτησε, όπου έκρινε αυτή αναγκαίο, θερμούς υπερσυνδέσμους.

Σχήμα 4: Σελίδα του wiki με τις τέσσερις ενότητες παρουσίασης-κριτικής της «Αντιγόνης»

Δραστηριότητα 14η: Έκδοση της παρουσίασης. Ρόλοι: εκπαιδευτικός. Πόροι: σελίδες wiki, ιστολόγιο.

Περιγραφή: στη δραστηριότητα αυτή ο εκπαιδευτικός ανήρτησε την παρουσίαση-κριτική των μαθητών ως υπερσύνδεσμο στο ιστολόγιο της τάξης ([Γεννάδειο Πειραματικό](#)), ώστε αυτή να έχει δημόσιο χαρακτήρα.

Δραστηριότητα 15η: Αξιολόγηση. Ρόλοι: εκπαιδευτικός. Πόροι: ψηφιακή σελίδα.

Περιγραφή: Με το τέλος του σεναρίου, οι μαθητές αξιολογήθηκαν από τον εκπαιδευτικό με [ρουμπρίκα](#), που περιελάμβανε κριτήρια ανταπόκρισης: α) στα προϊόντα μάθησης ανά ομάδα (ορθότητα κρίσεων - πληρότητα απαντήσεων - χρονική διάρκεια ολοκλήρωσης εργασιών στο wiki) και β) τη διαδικασία μάθησης ανά μαθητή (συμμετοχή στο wiki).

7. Φύλλα εργασίας

Στο σενάριο δεν δόθηκαν στους μαθητές έντυπα φύλλα εργασίας. Όλες οι δραστηριότητες εκτελέστηκαν στο περιβάλλον του wiki. Ο εκπαιδευτικός έδινε εξηγήσεις και οδηγίες, προφορικές και γραπτές μέσα στο wiki, για την πορεία των εργασιών των μαθητών.

8. Αναστοχασμός - προτάσεις

Οι μαθητές δυσκολεύτηκαν να διατυπώσουν προσωπικές κρίσεις επί της θεατρικής παράστασης, επιμένοντας σε περιγραφικού τύπου διατυπώσεις για την υπόθεση του έργου. Η προβληματική ποιότητα, εξάλλου, του βίντεο της θεατρικής παράστασης δεν βοήθησε αποτελεσματικά συγκεκριμένες ομάδες, όπως αυτή των σκηνογράφων, στη διατύπωση των κρίσεων-σχολίων. Οι μαθητές, επίσης, ενώ έδειχναν ότι αντιλαμβάνονταν τα ζητούμενα των εργασιών τους, ωστόσο, στην πράξη, διαπιστωνόταν συχνά ότι δεν γνώριζαν πώς να τα εφαρμόσουν. Το «βλέπω-ακούω και γράφω-σημειώνω» αποδείχτηκε εξαιρετικά σύνθετη διαδικασία, τους μηχανισμούς της οποίας δεν κατείχαν στον ίδιο βαθμό οι μαθητές. Σε ενδεχόμενο επανασχεδιασμό του σεναρίου θα αφιερωνόταν περισσότερος χρόνος για τη συστηματικότερη εξοικείωση των μαθητών τόσο με τη θεατρικότητα της συγκεκριμένης παράστασης όσο και με τη σύνταξη του ιδιαίτερου κειμενικού είδους, της θεατρικής κριτικής.

9. Βιβλιογραφικές αναφορές

Γεννάδειο Πειραματικό - ιστολόγιο (2013). Παρουσίαση Αντιγόνης. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2014 από τη διεύθυνση: http://gennadeio.blogspot.gr/2013/01/blog-post_1.html

Γιάννου, Τ. (2003). Οι ΤΠΕ στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*, τεύχος 3, κλάδος (ΠΕ 02), β' έκδοση έκδοση, αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη. Πάτρα: ΙΤΥ., σσ. 100-124.

Δρακόπουλος, Δ., Ναστούλης, Κ., Ρώμας, Χ. Γ. (2007). *Σοφοκλέους Τραγωδία: «Αντιγόνη» και «Φιλοκτήτης»*. (Β' Γενικού Λυκείου - Γενικής Παιδείας), Αθήνα: ΟΕΔΒ. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2014 από τη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B121/627/4041,18186/>.

Εθνικό Θέατρο. *Ψηφιοποιημένο αρχείο. «Αντιγόνη» (1995)*. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2014 από τη διεύθυνση <http://www.nt-archive.gr/playDetails.aspx?playID=639>.

Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ) (1999). Παρουσίαση και κριτική μιας θεατρικής παράστασης. Στο *Αξιολόγηση των μαθητών της Β' Λυκείου στη Νεοελληνική Γλώσσα (Έκφραση - Έκθεση)*. Μέρος Β', Αθήνα. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2014 από τη διεύθυνση http://www.iep.edu.gr/kee/html/themata_main.php.

Κουτσογιάννης, Δ. (1998). *Περιθώρια δημιουργικής αξιοποίησης των ηλεκτρονικών υπολογιστών στη διδασκαλία του γραπτού λόγου: έρευνα σε μαθητές Α' Γυμνασίου*. Αδημ. διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

Παπάζογλου, Ε. (2011). Η διδασκαλία της τραγωδίας στη μέση εκπαίδευση: μερικά ηθικά διδάγματα. *Φιλολογος*, τεύχος 143, σσ. 134-150.

Τσαρμποπούλου, Α. (2000). Β' Λυκείου. Θέατρο: η τραγική σκηνή. Στο Β. Αποστολίδου, Β. Καπλάνη, Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο*, Αθήνα: Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός, σσ. 301-315.

Τσολάκης, Χ., Αδαλόγλου, Κ., Αυδή, Α., Λόππα, Ε. & Τάνης, Δ. (2005). *Έκθεση-Έκφραση για το ενιαίο λύκειο*, Αθήνα: ΟΕΔΒ. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2014 από τη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSB105/438/2910,11398/>.

Wiki (2012). Vitaena. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2014 από τη διεύθυνση:

<http://vitaena.pbworks.com/w/page/48506931/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CF%83%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%B1>

Wiles, D. (2009). *Το αρχαίο ελληνικό δράμα ως παράσταση. Μια εισαγωγή*, μτφρ. Ε. Οικονόμου, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Aronson, E., & Patnoe, S. (1997) (2nd ed.). *The Jigsaw Classroom: Building Cooperation in the Classroom*, NY: Addison Wesley, Longman, Inc.

Ausubel, D. P., Novak, J. D., and Hanesian, H. (1978). *Educational Psychology: A Cognitive View*, New York: Holt, Rinehart & Winston.

Dillenbourg, P. (1999). What do you mean by "Collaborative Learning"? Στο P. Dillenbourg (ed.), *Collaborative-Learning: Cognitive and Computational Approaches*. Oxford: Elsevier, pp. 1-19.

Halleran, R. M. (2005). Tragedy in Performance. Στο R. Bushnell (ed.). *A Companion to Greek Tragedy*, Oxford: Blackwell, pp. 198-214.

Kessler, G. (2009). Student-Initiated Attention to Form in Wiki-Based Collaborative Writing. *Language and Learning Technology*, Volume 13, Number 1, pp. 79-95.

King, J. (2002). Using DVD Feature Films in the EFL Classroom. *Computer Assisted Language Learning*, Volume 15, Issue 5, pp. 509-523.

Lundin, W. R. (2008). Teaching with Wikis: Toward a Networked Pedagogy. *Computers and Composition*, Volume 25, Issue 4, pp. 432-448.

Meishar-Tal, H., & Gorsky, P. (2010). Wikis: What Students Do and Do Not Do When Writing Collaboratively. *Open Learning. The Journal of Open, Distance and e-Learning*, Volume 25, Issue 1, pp. 25-35.

Rosenblatt, L. (1978). *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Carbondale and Edwardsville, Illinois: Southern Illinois University Press.

Seferoğlu, G. (2008). Using Feature Films in Language Classes. *Educational Studies*, Volume 34, Issue 1, pp. 1-9.

Stahl, G., Koschmann, T., & Suthers, D. D. (2006). Computer-Supported Collaborative Learning. Στο R. Keith Sawyer (ed.), *The Cambridge Handbook of the Learning Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 409-425.

Willems, M. (2007). Video and its Paradoxes. Στο R. Jackson (ed.), *The Cambridge Companion to Shakespeare on Film*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 35-46.